

Materiały faktograficzne

Arkadiusz Ochmański

Potencjał turystyczno-kulturowy miasta Opole i powiatu ziemskiego opolskiego

I. DANE DOTYCZĄCE PRZEBIEGU BADANIA:

Obszar badania: miasto Opole i powiat ziemski opolski

Lokalizacja: Województwo Opolskie

Zasięg: mikroregion

Metodologia: metoda oceny potencjału turystyczno-kulturowego mikroregionów zawarta w: Mikos von Rohrscheidt A., 2010, *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy* (Wyd.2) Wyd. KulTour.pl, Poznań.

Kwerenda źródłowa literatury i materiałów: sierpień-wrzesień 2013

Zapytania waloryzacyjne w obiektach i wizje lokalne: wrzesień 2013,

Badania terenowe: wrzesień 2013,

Przeprowadzający badanie terenowe: Arkadiusz Ochmański

Data wypełnienia formularza: 20-25 wrzesień 2013

II. FORMULARZ WALORYZACYJNY

Kategoria I: Potencjalne cele turystyki kulturowej

I.A: Zabytki:

I.A. a) Obiekty sakralne:

Mniejszy lub częściowo zachowany historyczny zespół sakralny (pierwsze dwa) (3)

Zespół Klasztorny Franciszkanów w Opolu z XV wieku (3)

Zespół Klasztorny Dominikanów w Opolu z XVII wieku (3)

Sanktuarium historyczne o znaczeniu krajowym lub regionalnym (diecezjalnym)⁸ (jedno pierwsze) (6)

Sanktuarium Matki Boskiej Opolskiej –kult datowany od wieku XVI (6)

Inne sanktuarium tej rangi lub sanktuarium o znaczeniu regionalnym bez historycznego kultu (za pierwsze dwa) (3)

Sanktuarium św. Jacka w Opolu (6)

Sanktuarium Matki Bożej w Winowie (6)

Inna historyczna stale dostępna świątynia innych wyznań i religii (4)

Kościół Ewangelicko-Augsburski w Opolu (6)

Kościół Ewangelicko-Augsburski w Ozimku (6)

Inna świątynia innych wyznań i religii Z (2)

Stara Synagoga w Opolu (2)

Aktualna siedziba biskupia² (6)

Kościół katedralny Świętego Krzyża w Opolu-siedziba diecezji opolskiej (6)

Inny obiekt sakralny o znacznych walorach architektonicznych (pierwsze trzy) (4)

Gotycki Kościół pw. św. Trójcy w Opolu z elementami późnego renesansu barokowym wnętrzem(6)

Barokowy Kościół pw. Św. Aleksego w Opolu z XVII wieku (6)

Barokowy Kościół pw. Św. Sebastiana w Opolu z XVII wieku (6)

I.A. b) Zamki i pałace:

Zamek lub pałac historyczny ZD (za pierwsze trzy) (3)

Późnorenesansowy Pałac w Dąbrowie (3)

Zamek rycerski w Karłowicach z XIV wieku (3)**Późnobarokowy Pałac w Niemodlinie z 1740 roku (3)**Zamek lub pałac stylizowany¹² D (za pierwsze dwa*) (2)**XIX wieczny pałac w Niewodnikach (0)**

Ruina historycznego zamku/grodu/pałacu D (za pierwsze trzy***) (2)

Wieża Zamku Górnego w Opolu (0)**I.A. c) Inne zabytkowe obiekty architektoniczne i techniczne:**

Historyczny zespół urbanistyczny z rynkiem, zachowany we fragmentach (pierwsze dwa) (3)

Układ Urbanistyczny okolic rynku w Opolu z przełomu XII i XIII wieku (3)

Budynek o znacznych walorach architektonicznych ZD (pierwsze trzy**) (4)

Wieża Piastowska z XIV wieku w Opolu (4)**Neorenesansowy Ratusz z XIX wieku w Opolu (4)****Gmach Dworca Głównego PKP z XIX wieku w Opolu (4)**

Budynek – miejsce ważnych wydarzeń ZD (pierwsze dwa***) (4)

Amfiteatr Opolski - Narodowe Centrum Polskiej Piosenki w Opolu (0)

Budynek o znacznych walorach architektonicznych Z (pierwsze trzy****) (3)

Domy przy rynku opolskim (XVI-XVIII wiek) (0)

Ruiny fortyfikacji miejskich (1)

Fragmenty murów obronnych z XIII-XVI wieku z basztą lupinową modernizowaną w 1578 roku i basztą Wilczą (1)

Pojedyncze zabytki związane z dziejami innych grup etnicznych ZD (za pierwsze dwa*) (4)

Stara Synagoga w Opolu (4)

Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu międzynarodowym ZD (pierwszy) (10)

Żelazny most wiszący w Ozimku-najstarsza konstrukcja tego typu w Europie (10)

Zabytek techniki/obiekt przemysłowy o znaczeniu regionalnym ZD (do trzech***) (3)

Śluza na Młynówce w Opolu(0)**Secesyjny most groszowy na Młynówce w Opolu (0)****Dodatkowe punkty za wszystkie miejsca lub obiekty wpisanych powyżej klas:**

Za stałych przewodników miejskich oprowadzających po obiektach lub przewodników obiektowych w j. polskim (za pierwsze pięć) (po 2 pkt)

Możliwość oprowadzania przez przewodników terenowych po wszystkich wyżej wymienionych obiektach (10)

Za minimum dwa języki obce w ofercie przewodników (w pierwszych pięciu obiektach) (1 pkt)

Możliwość oprowadzania przez przewodników terenowych po wszystkich wyżej wymienionych w języku angielskim i niemieckim (5)

Własny materiał informacyjny w obiekcie, jak publikacje monograficzne, albumy (za pierwsze trzy obiekty) (1 pkt),

Kościół św. Sebastiana w Opolu (1)**Kościół katedralny Świętego Krzyża w Opolu (1)****Amfiteatr opolski - Narodowe Centrum Polskiej Piosenki w Opolu(1)**

Za bardzo dobry (2) lub dobry (1) stan konserwacji i estetyki najważniejszych trzech obiektów (element uznaniowy) można doliczyć w sumie od 1 do 2 punktów dla całego regionu).

Bardzo dobry stan konserwacji wszystkich obiektów (2)**I.B. Miejsca historyczne lub znaczące:****I.B. a) Budowle historyczne i monumenty:**Monumenty (pomniki) o znaczeniu regionalnym²⁰ (do trzech) (2)**Pomnik Nike z Samotraki Bojownikom o Polskość Śląska Opolskiego (2)**

Opolska Ceres - Kamienna fontanna w formie bogato rzeźbionej monumentalnej studni, z alegorycznymi postaciami symbolizującymi zajęcia mieszkańców Opolu (2)

Miejsca związane z biografią osób o regionalnym znaczeniu (pierwsze dwa) (1)

Dom ks. Jana Dzierżona w Karłowicach (1)

Izba Pamięci Jakuba Kani w Siołkowicach Starych (1)

I.B. b) Cmentarze historyczne

Nekropolia zbiorowa innych znanych w skali kraju osobistości (do trzech) (5)

Groby Bolesława I Opolskiego i Bolesława II Opolskiego w klasztorze franciszkanów w Opolu (2)

Grobowiec Jana II Dobrego i jego żony Anny w Kościele katedralnym pw. Św. Krzyża (2)

Inny cmentarz zabytkowy z ciekawymi obiektami sztuki sepulkralnej*** (do dwóch) ZD (1)

Cmentarz Żydowski w Opolu (1)

I.C) Pojedyncze dzieła sztuki:

Pojedyncze obiekty sztuki o znaczeniu regionalnym (do trzech*) (3)

Rzeźba „Matka Boska z Dzieciątkiem w ogrodzie różanym” z około 1480 roku z kręgu Martina Schongauera -Muzeum Diecezjalne w Opolu (3)

Rzeźba „Madonna z Dzieciątkiem” z 1375 roku-Muzeum Diecezjalne w Opolu (3)

Rzeźba św. Anny Samotrzeciej z 1500 roku-Muzeum Diecezjalne w Opolu (3)

Obiekty, instalacje lub zespoły sztuki współczesnej o znaczeniu regionalnym (do trzech**) (2)

„Brońmy swego Opolskiego”- rzeźba autorstwa A. Czyczyłły (2)

Rzeźba „Pegaz” na Osiedlu Chabry w Opolu (2)

Pomnik Damy Pasiecznej w Opolu (2)

I.D. Muzea i wystawy (w tym skanseny, galerie, muzea techniki)

Muzea o znaczeniu krajowym³² (do trzech) (8)

Muzeum Piosenki Polskiej (8)

Centralne Muzeum Jeńców Wojennych (8)

Muzea o znaczeniu regionalnym³³ (do trzech) (5)

Muzeum Diecezjalne (5)

Muzeum Śląska Opolskiego (5)

Muzea o znaczeniu lokalnym (do trzech***) (2)

Muzeum Politechniki Opolskiej (2)

Muzea typu skansenowskiego duże³⁴ o przynajmniej regionalnym zasięgu (10)

Muzeum Wsi Opolskiej (10)

Zorganizowane w ostatnim roku wystawy czasowe o zasięgu krajowym (w sumie za pierwsze trzy) (4)

Wystawy "Baby's in Blue" albo: prawdziwa historia Czerwonych Gitar, "50/50 czyli tekstem na Opole", „Reggae Story” w Muzeum Piosenki Polskiej w Opolu (12)

Organizacja Nocy Muzeów w regionie na mniejszą skalę* (3-9 placówek) (2)

Organizacja Nocy Muzeów we Wszystkich wyżej wymienionych placówkach (2)

Lokalne izby pamięci, ogólnodostępne prywatne kolekcje pamiątek (do trzech****) (1)

Izba Regionalna w Luboszycach (0)

Przy wszystkich uwzględnionych powyżej muzeach i ekspozycjach **dotatkowe** punkty za:

Przewodnicy obiektowi stali (2)

Muzeum Śląska Opolskiego (2)

Muzeum Wsi Opolskiej (2)

Przewodnicy obcojęzyczni obiektowi stali za każdy język do trzech (1)

Muzeum Śląska Opolskiego (1)

- Przewodnicy obiektowi na wcześniejsze zamówienie** (1)
Centralne Muzeum Jeńców Wojennych (1)
 Przewodnicy obiektowi na wcześniejsze zamówienie w przynajmniej 2 językach obcych (w braku stałych), za każdy język do trzech (1)
 Własny materiał informacyjny³⁶, wydany nie dawniej niż przed 5 laty (1)
Centralne Muzeum Jeńców Wojennych (1)
Muzeum Śląska Opolskiego (1)
Muzeum Wsi Opolskiej (1)
 Wersje obcojęzyczne własnego materiału informacyjnego (min.dwie wersje) (1)
Muzeum Śląska Opolskiego (1)
Muzeum Wsi Opolskiej (1)
Centralne Muzeum Jeńców Wojennych (1)
 Sklep muzealny otwarty w godzinach pracy muzeum (1)
Centralne Muzeum Jeńców Wojennych (1)
Muzeum Śląska Opolskiego (1)
 Przy muzeach o znaczeniu **krajowym** dodatkowe punkty za:
 Opis zbiorów w językach obcych (1)
Centralne Muzeum Jeńców Wojennych (1)
 Przy muzeach **regionalnych i lokalnych** punkty dodatkowe za:
Stale godziny otwarcia (1)
Obie wyżej wymienione placówki o znaczeniu regionalnym (2)
 Pojedyncze eksponaty o znaczeniu krajowym (najwyżej jeden) (1)
 Własny materiał informacyjny, opracowania mniejsze (broszury, foldery) (1)
Obie wyżej wymienione placówki o znaczeniu regionalnym (2)

I.E. Eventy kulturowe:

- Regularne eventy kultury wysokiej o znaczeniu krajowym (do dwóch) (6)
Festiwal Opolskie Konfrontacje Teatralne (6)
Ogólnopolski Festiwal Teatrów Lalek (6)
 Regularne eventy kultury wysokiej o znaczeniu regionalnym (do dwóch) (4)
Festiwal Teatralny „ODRAMA” (4)
 Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu krajowym (do trzech) (6)
Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej w Opolu (6)
DrumFest (6)
 Regularne eventy kultury masowej o znaczeniu regionalnym (do trzech) (4)
Festiwal Filmowy „Opolskie Lamy”-8 dni (3)
 Regularne inscenizacje historyczne lub militarne o znaczeniu regionalnym (do dwóch) (4)
Rekonstrukcja historyczna zdobywania Grodu Opola (4)
 Regularne działanie na terenie regionu⁴³ grup inscenizacji historycznej (za pierwsze dwie) (5)
Stowarzyszenie „Pancerny Skorpion” (5)
 Dodatkowy punkt przyznaje się za każdy dzień trwania danego eventu kultury masowej ponad 4 dni, (jednak nie więcej niż 3 punkty w sumie)
Festiwal Filmowy „Opolskie Lamy”-8 dni (3)

I.G. Kulturowo znacząca oferta przyrodnicza:

- ZOO, Akwaria, Parki Dzikich Zwierząt, inne duże obiekty zoologiczne (za każdy do trzech) (4)
Ogród Zoologiczny w Opolu (4)
Arboretum w Lipnie (4)
 Park Krajobrazowy na terenie regionu (do trzech) (2)
Stobrawski Park Krajobrazowy (2)

Rezerwat przyrody na terenie regionu (Poza Parkami Narodowymi i Krajobrazowymi) do trzech) (1)

Rezerwat przyrody Złote Bagna (1)

Rezerwat przyrody Jaśkowice (1)

Rezerwat przyrody Przysiecz (1)

Ogród przy rezydencji, park kultywowany (za pierwsze dwa obiekty) (2)

Park przypałacowy w Tułowicach (2)

Park przypałacowy w Dąbrowie (2)

Park miejski duży kultywowany (pow. od 4 ha) z obiektami sztuki (za pierwsze dwa) (2)

Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy w Lipnie (2)

Park miejski duży, kultywowany, bez obiektów sztuki* (za pierwsze dwa) (1)

Park na Wyspie Bolko w Opolu (1)

Park na Wyspie Pasieka w Opolu (0)

I.H. Szlaki kulturowe:

Przebiegające przez region lub jego miejscowości materialne lub realne⁴⁶ szlaki turystyczne o znaczeniu⁴⁷ międzynarodowym (8)

Droga św. Jakuba-Via Regia (8)

Wirtualne szlaki turystyczne⁴⁸, przebiegające przez teren regionu (za pierwsze trzy) (2)

Szlak Hutników (2)

Szlak Śląskiej Ceres (2)

Szlak rodu von Praschma (2)

Wirtualne trasy tematyczne w miejscowościach regionu (za pierwsze trzy) (1)

Trasa Piastowska w Opolu (1)

Trasa Perły Secesji w Opolu (1)

Szlakiem opolskich zabytków (1)

Oferta objazdu turystycznego w przewodniku na zamówienie (za pierwsze dwie trasy) (1)

Szlak Śląskiej Ceres, Szlak rodu von Praschma PTTK Opole (1)

Dodatkowe wersje językowe oferty objazdu z przewodnikiem (za dwie pierwsze) (1)

Objazd w języku angielskim i niemieckim (1)

Kategoria II: Elementy obsługi turystycznej:

II.A. Informacja turystyczna:

Informacja turystyczna na miejscu, regularnie czynna (2)

Miejska Informacja Turystyczna w Opolu (2)

Informacja w językach obcych, (za każdy język do trzech) (1)

MIT-język angielski i niemiecki (2)

Przewodnicy miejscy lub terenowi na zamówienie (3)

PTTK Opole (3)

Przewodnicy miejscy lub terenowi, (za każdy język do czterech) (1)

Przewodnicy terenowi w Województwie Opolskim oferują zwiedzanie w języku angielskim, niemieckim, rosyjskim oraz czeskim (4)

Aktualny⁴⁹ własny materiał informacyjny wysokiej jakości na temat regionu lub jego miejscowości (ogólnie) (2)

Opole-Przewodnik po Mieście (2)

Pozostały* aktualny materiał informacyjny⁵⁰: (1)

Opole-Folder Turystyczny wydany przez Urząd Miejski w Opolu (1)

Wersje obcojęzyczne pozostałego materiału informacyjnego* (od dwóch języków) (1)

Opole-Folder Turystyczny wydany przez Urząd Miejski w Opolu wydanie w języki angielskim i niemieckim (1)

II.B. Infrastruktura turystyczna:

Hotele 5,4,3,2,1-gwiazdkowe, hostele, schroniska, kwatery zorganizowane⁵¹ – (za pierwsze dwa obiekty każdej kategorii) (2)

Kategoria 5 ***** - brak (0)

Kategoria 4****: brak (0)

Kategoria 3 *** (4)

Hotel Mercure ***

Hotel Piast ***

Kategoria 2** (2)

Hotel Europa **

Kategoria 1* (4)

Hotel Zacisze * (2)

Hotel Azyl (2)

Kwatery zorganizowane (4)

Motelik "u Michała" (2)

Pokoje gościnne „U Ligudy” (2)

Schroniska (4)

Szkolne Schronisko Młodzieżowe Zespoły Szkół Mechanicznych w Opolu (2)

Szkolne Schronisko Młodzieżowe w Opolu (ul. Torowa 7) (2)

Restauracje⁵³ z autentyczną kuchnią regionalną⁵⁴, (za pierwszy obiekt) (3)

Restauracja „Starka” w Opolu (3)

Restauracje z autentyczną krajową kuchnią tradycyjną (za pierwszy inny⁵⁵ obiekt) (2)

Karczma Opolska Strzecha w Opolu (2)

Inne restauracje (za pierwszy obiekt) (1)

Sushi Bar Kaiseki (1)

Dodatkowe punkty za historyczne wnętrza restauracji (za pierwsze dwa obiekty) (1)

Restauracja Starka (1)

Dodatkowe punkty za ofertę kulturową w restauracji⁵⁶ (za pierwsze dwa obiekty) (1)

Karczma Opolska Strzecha (1)

Dodatkowe punkty za restauracje otwarte po godzinie 22 (za pierwszą) (1)

Karczma Opolska Strzecha(1)

Dodatkowe punkty za restauracje otwarte po godzinie 24 (za pierwszą) (1)

Restauracja Fuhlwypas w Izbicku (1)

Bistra, bary (za pierwszy obiekt) (1)

Bar Pierozek w Opolu (1)

Możliwość wynajęcia⁵⁷ na miejscu autokaru, minibusa, samochodu (za pierwsze dwie oferty) (2)

Biuro Podróży Retman (2)

Biuro Podróży Glob (2)

II.C. Infrastruktura komunikacyjna:

Duży dworzec kolejowy⁵⁸ na miejscu (za pierwszy) (3)

Dworzec PKP Opole Główne (2)

Dworzec autobusowy⁶⁰ na miejscu (za pierwszy) (2)

Dworzec autobusowy PKS w Opolu (2)

Autostrada lub droga szybkiego ruchu w odległości mniej niż 20 km⁶³ (za pierwsze dwie) (4)

Autostrada A4 (4)

Droga ekspresowa lub droga główna krajowa w odległości mniej niż 10 km (za pierwsze dwie) (2)

Droga krajowa nr 45 Złoczew-Chałupki (2)

Droga krajowa nr 46 Szczekociny-Kudowa Zdrój (2)

Obecność komunikacji miejskiej, gminnej, regionalnej⁶⁴ (2)

MZK Opole (2)

Kursy nocne komunikacji miejskiej, gminnej, regionalnej (1)

MZK Opole (2)

Całodobowa oferta taxi na miejscu (1)

Radio Taxi Opole(1)

II.D. Promocja turystyczna:

Samodzielny udział regionu lub wchodzących w jego skład miejscowości, gmin lub obiektów w światowych prestiżowych targach turystycznych (za każde stoisko w roku do trzech) (3)

ITB Berlin (3)

TOURISTIK & CARAVANING INTERNATIONAL w Lipsku (3)

Targi turystyczne UZATAS w Budapeszcie (3)

Wydawanie regularnych publikacji o charakterze promocyjnym (za pierwsze 2 w ostatnim roku) (1)

Szereg wydawnictw turystycznych wydawanych przez Opolską Regionalną Organizację Turystyczną oraz na zlecenie Urzędu Miasta Opole(1)

Kategoria III: Pozostała oferta czasu wolnego:

III.A. Instytucje Kultury

Teatr stały⁶⁶ (za pierwszy obiekt) (3)

Teatr Dramatyczny im. Jana Kochanowskiego (3)

Filharmonia na miejscu (3)

Filharmonia Opolska im. Józefa Elsnera (3)

Kino stałe (za pierwszy obiekt) (2)

Kino „Helios” w Opolu (2)

III.B. Atrakcje krajobrazowe:

Jeziora (zdatne do kąpieli, dostępne) ze szlakami pieszymi/rowerowymi (pierwszy akwen) (2)

Jezioro Turawskie (2)

Pomniki przyrody (za pierwsze dwa) (1)

550 letni cis pospolity w miejscowości Łubniany (13 m wysokości, bardzo szeroka korona, pień rozdwa się na wysokości 1,7m.) (1)

350 letni buk w miejscowości Lubienie koło Popielowa (1)

Wieże widokowe stałe dostępne (za pierwsze dwie) (1)

Wieża Piastowska w Opolu (1)

Możliwość zamówienia lotu turystycznego nad regionem lub miejscowością (za pierwszą) (3)

Aeroklub Opolski (3)

III.C. Oferta sportowa, edukacyjna i rekreacyjna⁶⁸:

Baseny kryte ogólnodostępne – (za pierwszy obiekt) (2)

Kryta Pływalnia "Akwarium" w Opolu (2)

Plaże morskie ogólnodostępne, plaże jeziorne, rzeczne – (za pierwszy obiekt) (2)

Plaże nad jeziorem Turawskim (2)

Stała oferta kursów językowych⁶⁹ ogólnodostępnych (za pierwszą ofertę) (2)

Szkoła Językowa „Royal School” w Opolu (2)

Stałe centra sportowe⁷⁰ z ofertą ogólnodostępną (za pierwszy obiekt) (2)

Miejski Ośrodek Sportu i rekreacji w Opolu (2)

Stadiony sportowe (za pierwszy obiekt) (1)

Stadion Miejski w Opolu (1)

Szkoły i szkolenia sportowe ogólnodostępne (jeździeckie, lotnicze, inne) (pierwsze dwa) (1)
Szereg szkoleń sportowych organizowanych przez MOSIR Opole (1)
 Lodowiska ogólnodostępne stałe (za pierwszy obiekt) (2)
Sztuczne Lodowisko TOROPOL w Opolu (2)

Kategoria IV: Inne czynniki wspierające turystykę kulturową:

IV. A. Instytucje w regionie:

Obecność uniwersytetu⁷¹ w regionie (za pierwszy) (4)

Uniwersytet Opolski (2)

Obecność innej uczelni wyższej w regionie⁷² (za pierwsze dwie) (2)

Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu (2)

Politechnika Opolska (2)

Obecność siedziby władz wojewódzkich (2)

Opole- siedziba Urzędu Wojewódzkiego i Marszałkowskiego Województwa Opolskiego (2)

IV.B. Oferta turystyki zdrowotnej w regionie:

Sanatoria i ogólnodostępne ośrodki rehabilitacji⁷⁵ (punkty za pierwsze dwa obiekty)(2)

**EKOMED Centrum Rehabilitacji Medycyny Zintegrowanej Sportowej i Leczenia Bólu
 Eustachiusz Gadula (2)**

Centrum Rehabilitacji NOVUM w Opolu (2)

IV.C. Oferta turystyki biznesowej w regionie: ⁷⁶

Regularne⁷⁷ organizowanie imprez targowych o przynajmniej krajowym zasięgu (2)

Międzynarodowe Targi Psów Rasowych w Opolu (2)

Obecność krajowych central wielkich firm⁷⁸ w regionie (za pierwsze trzy) (2)

Nutricia Polska (2)

Animex (2)

Zott GmbH (2)

Całoroczne centra konferencyjne (za pierwszy obiekt) (3)

Centrum Wystawienniczo-Kongresowe w Opolu (3)

IV.D. Oferta shoppingu w regionie:⁷⁹

Galeria zakupów o znaczeniu regionalnym (za pierwszy obiekt) (4) za jeden następny (2)

Centrum Handlowe „Karolinka” (4)

Galeria Handlowa „Turawa Park” (2)

Autoryzowany punkt sprzedaży specyficznych produktów regionalnych z patentem europejskim (za pierwszy obiekt) (2)

Kawiarnia – Cukiernia „Europa”- sprzedaż certyfikowanego Kołocza Śląskiego (2)

Autoryzowany punkt sprzedaży specyficznych produktów regionalnych znanych na skalę krajową (za pierwszy obiekt) (1),

Sklep firmowy „Cepelia” w Opolu (1)

Deptak handlowy (za pierwszy) (2)

Targowisko „Cytrusek” w Opolu (2)

IV.E. Zagraniczne Partnerstwa Miast i Regionów:⁸⁰

Istnienie zagranicznych związków partnerskich regionu lub jego miejscowości (pierwsze cztery) (1)

Olita, Litwa od 3 czerwca 1993 (1)

Bielgorod, Rosja od 14 kwietnia 2004 (1)

Bruntál, Czechy od 8 grudnia 1997 (1)

Carrara, Włochy od 2 września 2006 (1)

Suma punktów:**Potencjalne cele turystyki kulturowej (kategoria I): 307 pkt.****Elementy obsługi turystycznej (kategoria II): 75 pkt.****Pozostała oferta czasu wolnego (kategoria III): 28 pkt.****Inne czynniki wspierające turystykę kulturową (kategoria IV): 38 pkt.****Razem za wszystkie kategorie: 448 punktów****III. ANALIZA POTENCJAŁU TURYSTYCZNO-KULTUROWEGO MIKROREGIONU**

Poniżej, w tabeli 1. zestawiono punktację szczegółową, określoną dla poszczególnych kategorii i podzakresów przeprowadzonego badania. Porównanie punktów uzyskanych w ramach oceny istnienia i znaczenia poszczególnych typów walorów oraz najważniejszych aspektów organizacji turystyki i elementów infrastruktury turystycznej pozwoli na natychmiastowe zorientowanie się zarówno w wiodących typach atrakcji, potencjalnych szansach pozyskania turystów zainteresowanych różnymi typami celów wyjazdów jak również w silnych i słabych stronach oferty miasta i mikroregionu. Opisowa część interpretacji zaprezentuje szerzej stan i podejmowane działania w zakresie organizacji turystyki oraz informacji i promocji turystycznej.

Tabela 1. Punktacja ustalona w poszczególnych zakresach badania

Kategoria	Podkategoria	Uzyskane punkty	Maks. ilość punktów
I. Potencjalne cele turystyki kulturowej	I.A Zabytki, w tym:	127	475
	I.A. a. zabytki sakralne	68	122
	I. A. b. zamki i pałace	9	108
	I.A. c. inne zab. archit. i techniki	30	140
	I.A. d. obiekty militarne	0	18
	I. A .e. dodatkowe punkty	20	85
	I.B. Miejsca historyczne/znaczące	180	240
	I.B. a. Budowle hist. i monumenty	6	102
	I.B. b. Cmentarze historyczne	5	56
	I.B. c. Budowle współczesne	0	10
	I.C. Dzieła sztuki (pojedyncze)	15	72
	I.D. Muzea i Wystawy	52+20	115+90
	I.E. Eventy kulturowe	43	150
	I.F. Zakł. przemysłowe z of.tur.	0	16
	I.G. Kul. znac.of. przyrodnicza	20	53
I.H. Szlaki kulturowe	19	106	
	RAZEM za kategorię I	307	1245
II. Elementy obsługi turystycznej	II.A. Informacja turystyczna	15	17
	II.B. Infrastruktura turystyczna	33	51
	III.C. Infrastr. komunikacyjna	17	32
	II.D. Promocja turystyczna	10	14
		Razem za kategorię II	75

Kategoria	Podkategoria	Uzyskane punkty	Maks. ilość punktów
III. Pozostała oferta czasu wolnego	III.A Instytucje kultury	8	12
	III.B. Atrakcje krajobrazowe	8	14
	III.C. Oferta sport., eduk., rekr.,	12	13
	Razem za kategorię III.	28	37
IV. Inne czynniki wspierające turystykę kulturową:	IV.A. Instytucje w regionie	8	15
	IV.B. Oferta turystyki zdrowotnej	4	16
	IV.C. Oferta turystyki biznesowej	11	11
	IV.D. Oferta shoppingu	11	11
	IV.E. Zagraniczne partnerstwa	4	4
	Razem za kategorię IV	38	57
SUMA	WSZYSTKIE KATEGORIE	448	1453

W wyniku waloryzacji potencjału turystyczno-kulturowego Opola i powiatu opolskiego stwierdzono, że omawiany obszar posiada DUŻY potencjał dla rozwoju turystyki kulturowej, w dolnej granicy tej kategorii (307 pkt kat.1). Jest on generowany w zasadniczej części przez kilka traktorów, z których najważniejszy stanowi event o randze krajowej, jakim jest Krajowy Festiwal Piosenki Krajowej w Opolu, będący jedną z najważniejszych imprez muzyki popularnej na terenie Polski. Oferta mikroregionu koncentruje się przede wszystkim na turystyce eventowej kultury popularnej oraz turystyce wiejskiej. Jednakże posiada on zauważalny potencjał także w ramach innych form aktywności turystyczno-kulturowej, takich jak: turystyka religijna i pielgrzymkowa, turystyka regionalna, historyczna, turystyka martyrologiczna oraz turystyka kulinarna. Szczegółowe omówienie tego potencjału zostało zawarte w dalszych częściach raportu. Rozwojowi turystyki na terenie mikroregionu z pewnością sprzyja bardzo dobra dostępność komunikacyjna, którą tworzy [kilka dróg krajowych, a przede wszystkim południowy korytarz transportowy kraju w postaci autostrady A4, prowadzącej obecnie z Jędrzychowic (zachodnia granica państwa) do Tarnowa (a docelowo do granicy z Ukrainą w Korczowej)]. Możliwościom zwiedzania Opola sprzyja także dobra infrastruktura komunikacyjna, w tym dworzec PKP Opole Główne (znajdujący się na trasie pociągów ze Szczecina w kierunku Przemyśla i Wrocławia w kierunku Krakowa, i Wrocławia w kierunku Częstochowy, jak również stanowiący węzeł kolejowych szlaków regionalnych), a także komunikacja miejska na terenie miasta (kilkanaście linii autobusowych obsługiwanych przez Miejski Związek Komunikacyjny z przystankami w pobliżu głównych atrakcji turystyczno-kulturowych miasta oraz obsługująca kilka kursów nocnych). Na dobrym poziomie utrzymana jest infrastruktura noclegowa i gastronomiczna miasta. Znajduje się tu kilka hoteli trzygwiazdkowych, motele oraz możliwość noclegu w schronisku młodzieżowym, a także w domach studenckich, co jest korzystne w przypadku organizacji wycieczek dla młodzieży szkolnej i akademickiej. Jednakże brak obiektów noclegowych najwyższych kategorii, mogących zaspokoić potrzeby bardziej wymagających turystów kulturowych. W ofercie bazy gastronomicznej miasta znajduje się kilkanaście obiektów różnego typu, oferujących różnorodne menu. Kilka restauracji posiada ofertę kuchni regionalnej (śląskiej) oraz polskiej kuchni tradycyjnej, dodatkowo kilkanaście lokali oferuje dania kuchni międzynarodowej, przez co oferta gastronomiczna miasta pozwala zaspokoić potrzeby turystów o różnych preferencjach. Dopełnienie oferty podstawowej stanowi dobra oferta kulturalno-rekreacyjna miasta, na którego terenie znajduje się filharmonia, stały teatr, kilka kin oraz dobrze znany w kraju amfiteatr z sezonową ofertą koncertową. W ofercie rekreacyjnej miasta znajduje się także kryta pływalnia, sztuczne lodowisko oraz kilkanaście obiektów sportowo-rekreacyjnych zarządzanych przez Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji.

Na terenie miasta funkcjonuje jedna placówka informacji turystycznej: Miejska Informacja Turystyczna, z dwoma punktami obsługi. Można tam uzyskać informacje w kilku językach, które udzielane są przez dobrze przygotowany do obsługi personel. W obydwu punktach można także pobrać szereg bezpłatnych materiałów turystycznych oraz zakupić serie map, przewodników, informatorów kulturalnych oraz innych wydawnictw dotyczących miasta, a także skorzystać bezpłatnie z Internetu. Natomiast wiele do życzenia pozostawia oferta przewodnicka na terenie miasta, a w szczególności brak przewodników obiektowych na terenie obiektów sakralnych i innych atrakcji kulturowych. Taka możliwość istnieje tylko w placówkach muzealnych. Jednakże władze regionalne podejmują działania mające na celu zaspokojenie potrzeb w kwestiach obsługi ruchu turystycznego. Od marca 2012 roku Opolska Regionalna Organizacja Turystyczna realizuje projekt „Przewodnik Turystyczny Terenowy po województwie opolskim II” w ramach Priorytetu VIII Regionalne Kadry Gospodarki, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, który ma na celu uzupełnienie braków kadrowych w tej kwestii. Wiele do życzenia pozostawia także promocja turystyki kulturowej Opola. Działania w tej kwestii skupiają się przede wszystkim na działaniach wirtualnych. Główną inicjatywę promocyjną stanowi udział w targach turystycznych. Mikroregion promowany jest m.in. na najważniejszych targach turystycznych ITB Berlin. Pozostała promocja turystyczna miasta skupia się głównie na wydawaniu przez Urząd Miasta folderów i broszur turystycznych, które, są dostępne punkcie informacji turystycznej. Dobrze rozwinięte, są tylko „wirtualne” działania promocyjne, w ramach których stworzono kilka tras miejskich, które wymagają materializacji w postaci rozbudowy infrastruktury turystycznej (a przynajmniej postawienia drogowskazów turystycznych, plansz z mapami oraz tablic informacyjnych na terenie obiektów kulturowych) oraz wirtualne wycieczki po najważniejszych obiektach kulturowych na terenie miasta. Oficjalny portal internetowy Opola udzielający informacji dotyczących walorów turystycznych mikroregionu pozostawia wiele do życzenia. O ile informacje dotyczące zagospodarowania turystycznego miasta i jego oferty kulturalnej i rekreacyjnej podane, są przystępnie, o tyle te dotyczące historii miasta i okolicy oraz obiektów dziedzictwa kulturowego można uzyskać tylko klikając w folder turystyczny miasta w postaci ogólnego opracowania w wersji PDF, bez możliwości szybkiego wyszukania informacji na temat interesującej danego turystę atrakcji kulturowej. Z kolei informacje dotyczące poszczególnych tras tematycznych skupiają się przede wszystkim na ich przebiegu w obrębie miasta. Natomiast już treści dotyczące charakterystyki obiektów są mało szczegółowe.

Do atutów oferty należy zaliczyć bardzo dobry stan konserwacji obiektów zabytkowych na terenie miasta oraz estetyka jego przestrzeni publicznej. Władze samorządowe dynamicznie realizują działania zawarte w „Lokalnym Programie Rewitalizacji Opola na lata 2007-2015” m.in. rewitalizację zabytkowej strefy śródmiejskiej Opola, a także zagospodarowanie fosy Zamku Górnego oraz pozostałej części Wzgórza Zamkowego. Rewitalizacja zabytkowego parku na Wyspie Bolko, a także restauracja innych zabytków przywraca im atrakcyjność architektoniczną oraz podkreśla ich znaczenie historyczne.

Na terenie ziemskiego powiatu opolskiego potencjał turystyczno-kulturowy koncentruje się przede wszystkim w gminach Ozimek (zabytki przemysłowe klasy międzynarodowej) oraz Niemodlin (szlak kulturowy o randze międzynarodowej, XVII-wieczny pałac, XIX-wieczne domy reprezentujące regionalny typ architektury). Baza noclegowa powiatu opolskiego jest bardzo dobrze rozwinięta: na tym terenie na infrastrukturę noclegową składa się aż 86 obiektów. Z uwagi na dużą powierzchnię obszarów wiejskich koncentruje się ona przede wszystkim na gospodarstwach agroturystycznych, ośrodkach wypoczynkowych oraz prywatnych pokojach gościnnych. W mikroregionie funkcjonuje również 5 hoteli średniej kategorii, pozwalających zaspokoić potrzeby turysty kulturowego. Dobrze rozwinięta jest także baza gastronomiczna mikroregionu: funkcjonuje tu kilkanaście restauracji zarówno

z ofertą kuchni regionalnej jak i międzynarodowej. Region cechuje dobra dostępność komunikacyjna, do wszystkich gmin powiatu można się dostać autobusami PKS, a w Ozimku oraz Niemodlinie znajdują się także stacje kolejowe, do których można dojechać z Opola pociągami spółki Przewozy Regionalne. Dopełnieniem oferty komunikacyjnej mikroregionu są także regularnie kursujące z Opola prywatne mikrobusy.

Głównym inicjatorem inicjatyw turystycznych w mikroregionie jest Lokalna Grupa Działania „Kraina Dinozaurów”, której priorytetowym działaniem jest wykorzystanie posiadanych walorów turystyczno-rekreacyjnych obszarów (a w szczególności odkrycia paleontologicznego na skalę światową) do stworzenia możliwości rozwoju obszarów wiejskich, aktywizacji lokalnej społeczności wiejskiej i pobudzenia inicjatyw społeczno – gospodarczych. W ramach swej działalności grupa przeprowadziła szereg inwentaryzacji dóbr dziedzictwa kulturowego, w tym zabytkowych obiektów związanymi z tradycjami hutniczymi, zasobów historycznych i kulturowych oraz aktywności lokalnych twórców działających na rzecz ochrony tradycji regionalnej. Grupa stworzyła także kilka pakietów turystyczno-edukacyjnych z przeznaczeniem dla dzieci i młodzieży szkolnej. W ich ofercie znajdują się m.in. kurs gwary śląskiej, degustacje potraw regionalnych w formie posiłków skomponowanych na bazie produktów lokalnych oraz zwiedzanie atrakcji turystyczno-kulturowych znajdujących się w obrębie poszczególnych gmin należących do LGD. Działania grupy promowane są także w mediach. W „Krainie Dinozaurów” został zrealizowany jeden z odcinków popularnego programu podróżniczego „Polska według Kreta” wyprodukowanego przez Telewizję Polską. Większość projektów stowarzyszenia jest finansowana ze środków funduszy unijnych w ramach programu LEADER+, wspomagającego wdrażanie nowoczesnych strategii działania obszarach wiejskich (www.krainadinozaurow.pl).

Na terenie mikroregionu działa Punkt Informacji Turystycznej w Turawie. Informację można także uzyskać w oddziale Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego działającego przy Hucie „Mała Panew” w Ozimku. Brakuje natomiast dostępnej ogólnie oferty przewodnickiej, gdyż nie działa tutaj żadna organizacja skupiająca ten typ kadry turystycznej. Na terenie mikroregionu znajduje się kilkanaście zabytkowych obiektów pałacowych. Jednak poważnym problemem w wykorzystaniu ich potencjału jest status własności prawnej, gdyż w większości znajdują się one w rękach prywatnych (Zamek w Niemodlinie, Pałac w Niewodnikach, dwór w Naroku) lub pełnią funkcję obiektów użyteczności publicznej (np. na terenie Pałacu w Turawie działa obecnie Dom Dziecka, a w zamku prószkowskim mieści się Dom Pomocy Społecznej). Jedynym obiektem pełniącym funkcję turystyczną był do niedawna Pałac w Niewodnikach, w którym działał wysokiej klasy hotel oraz restauracja - niestety obiekt jest obecnie zamknięty. Dobrze rozwinięta jest oferta rekreacyjna powiatu. Na jego terenie działa kryta pływalnia (Tułowice) i kąpielisko otwarte (Lipno). Na terenie ośrodków wypoczynkowych można także skorzystać z sauny, sali fitness, boisk do siatkówki. W miejscowości Okoły znajduje się również stadnina koni. Uprawianie turystyki jeździeckiej jest także możliwe w wybranych gospodarstwach agroturystycznych m.in. w gospodarstwie agroturystycznym Anny Lipińskiej w miejscowości Przysiecz, gdzie funkcjonuje kryta ujeżdżalnia. Wybrane ośrodki wypoczynkowe w okolicach Turawy wypożyczają sprzęt sportowy do uprawiania sportów wodnych. Dopełnieniem oferty rekreacyjnej jest Jezioro Turawskie z otwartymi plażami, stwarzające dogodne warunki do żeglarstwa oraz wędkarstwa. Funkcjonują tutaj całoroczne i sezonowe ośrodki wczasowe i żeglarskie, stacje wodne, kempingi i pola biwakowe. Słabo rozwinięta jest natomiast oferta kulturalna mikroregionu. Na jego terenie działają tylko dwie placówki kulturalne: Tułowski Ośrodek Kultury oraz Łubniański Ośrodek Kultury, których dopełnienie stanowi kilka gminnych bibliotek publicznych. Na terenie mikroregionu nie funkcjonuje kino stałe. Brak inwestycji w infrastrukturę kulturalną jest spowodowany przede wszystkim wiejskim charakterem obszaru powiatu, a co za tym idzie - innymi priorytetami jego władz. Ważnym czynnikiem jest także bliska odległość Opola z jego bogatą infrastrukturą kulturalną

przeznaczoną także dla mieszkańców powiatu. Powiat Opolski posiada też dość dobrze rozwiniętą ofertę rozrywkową. Na jego terenie działają 4 klubo-dyskoteki (Komprachcice, Niemodlin, Stare Budkowice oraz Czarnowąsy), dwie kręgielnie w Dobrzenu Wielkim. W miejscowościach Jełowa oraz Starych Siołkowicach organizuje się dancingi. Uzupełnienie oferty stanowi również Park Linowy w Niemodlinie, usytuowany na terenie basenu kąpielowego.

Interesującą inicjatywą regionalną traktującą turystykę jako narzędzie rozwoju gospodarczego jest powołany w czerwcu 2012 roku klaster turystyczny „VisitOpolskie”, w skład którego weszło 28 członków m.in. JuraPark Krasiejów, 3 gwiazdkowy Hotel Zacisze w Turawie, Muzeum Wsi Opolskiej (skansen regionalny) i Biuro Podróży SINDBAD z Opola. Jednym z pierwszych celów, jakie klaster „VisitOpolskie” realizuje, jest komercjalizacja oferty pobytowej w województwie opolskim poprzez sprzedaż gotowych pakietów turystycznych, prezentowanych w Katalogu Produktów Turystycznych „VisitOpolskie”. Członkowie klastra mają zamiar stworzyć pakiety turystyczne skierowane do konkretnych odbiorców np. seniorów, studentów, zakochanych czy rodzin z dziećmi, które byłyby sprzedawane przez należące do klastra biura podróży. Jedną z pierwszych udanych inicjatyw jest internetowa wyszukiwarka atrakcji turystycznych zgrupowanych w kilkunastu kategoriach. Atrakcje turystyki kulturowej ujęte są w 13 kategoriach według grupy, do jakiej dane zabytki należą (m.in. zamki i pałace oraz dworki, miejsca pamięci, judaica, kościoły i klasztory itd.). Strona internetowa klastra kumuluje także szereg informacji praktycznych dotyczących infrastruktury noclegowej i gastronomicznej, a także instytucji kulturalnych i stałej oferty rekreacyjno-sportowej. Dodatkowo na bieżąco aktualizowana jest oferta dotycząca bieżących wydarzeń kulturalnych i sportowych. Strona internetowa jest przejrzysta i funkcjonalna. Z pewnością dużym ułatwieniem jest możliwość filtrowania informacji pod względem obszaru (do poziomu powiatu) czy kategorii bazy noclegowej. Integralną częścią działań „VisitOpolskie” jest współpraca transgraniczna z regionalnymi klastrami turystycznymi na terenie Czech. Projekt został zrealizowany w ramach w ramach projektu "Promocja zasobów turystycznych Opolszczyzny poprzez utworzenie i wyposażenie Opolskiego Centrum Informacji Turystycznej" współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Najbliższe lata pokażą, jak tworzenie tego typu innowacyjnych działań gospodarczych realnie wpłynie na ruch turystyczny w regionie (www.visitopolskie.pl).

Podsumowując, zarówno Opole jak i ziemski powiat opolski mogą stanowić atrakcyjną destynację turystyczno-kulturową przede wszystkim dla turystów krajowych oraz miłośników podróży sentymentalnych z Niemiec. Pierwsze kompleksowe badania ruchu turystycznego na terenie województwa opolskiego pokazały, że turyści zagraniczni, głównie z Niemiec, stanowią aż 17 % przyjezdnych. Szczytowym okresem przyjazdowym jest lipiec oraz sierpień. Z obiektów noclegowych w 2011 roku skorzystało prawie 570 tysięcy turystów, w tym prawie 80 tysięcy turystów zagranicznych. Średni czas pobytu na Opolszczyźnie wynosi niewiele ponad 2 dni, co stawia ten region w pozycji destynacji wybitnie weekendowej, będącej celem krótkich wycieczek turystyczno-krajoznawczych lub pobytów biznesowych. Istnieje zatem konieczność podjęcia szerokich działań władz samorządowych oraz (mikro)przedsiębiorców z branży turystycznej, mających na celu budowę marki turystycznej mikroregionu. Problem stanowi przede wszystkim brak rozpoznawalności regionu jako destynacji turystycznej. Słabością Opola jest fakt kojarzenia miasta niemal wyłącznie jako miejsca odbywania popularnego festiwalu piosenki, przy czym i ta marka wykorzystywana jest mało intensywnie dla turystyki poza okresem jego trwania. Przykładem może być brak organizacji imprez fakultatywnych towarzyszących temu eventowi, brak skoncentrowanych na nim pakietów turystycznych mogących zachęcić publiczność festiwalową do zwiedzania miasta i jego okolic, a co za tym idzie późniejszego powrotu do regionu w ramach wycieczek krajoznawczych. Opolszczyzna dopiero od kilku lat silniej

stawia na promocję turystyczną, co związane jest przede wszystkim z możliwością pozyskania na ten cel środków z Unii Europejskiej. Pewien hamulec w możliwościach maksymalnego wykorzystania potencjału turystycznego mikroregionu stanowić może kierunek polityki turystycznej Województwa Opolskiego, które wszelkie działania promocyjne koncentruje na regionie jako całości z pominięciem powiatów jako autonomicznych obszarów turystycznych. W związku z tym w doświadczeniu odbiorcy analizowany mikroregion ma silną konkurencję okolicznych powiatów, których potencjał turystyczno-kulturowy jest w niektórych przypadkach bogatszy i teoretycznie bardziej zasługuje na zainteresowanie odwiedzających (np. powiaty brzeski i nyski). Wobec tego istnieje konieczność podjęcia mocnych działań promocyjnych na poziomie lokalnym. Takim typem działalności zajmuje się obecnie tylko Lokalna Grupa Działania, która w najbliższych latach musiałaby podjąć się opracowania kampanii promocyjnej w większej skali, a także zrealizować rozbudowę i choćby częściową materializację materialnych szlaków tematycznych (m.in. przez rozbudowę infrastruktury towarzyszącej w postaci oznakowań poszczególnych obiektów, stawianie drogowskazów turystycznych, budowę promocyjnego portalu internetowego, a także zapewnienie szerszej komunikacji i promocji w popularnych mediach społecznościowych). W obecnej chwili te działania, są w początkowej fazie rozwoju, jednakże z uwagi na dużą aktywność stowarzyszenia można przypuszczać, że jego członkowie w najbliższym czasie znacznie je rozwiną.

IV. OPOLE I POWIAT ZIEMSKI OPOLSKI JAKO DESTYNACJA TURYSTYKI KULTUROWEJ

Miasto i mikroregion posiadają walory turystyczne istotne z punktu widzenia ośmiu form turystyki kulturowej. Wśród nich wyróżniają się **turystyka eventowa kultury popularnej** (Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej w Opolu - impreza o randze krajowej) oraz **turystyka miejska** (średniowieczne miasto Opole z kilkunastoma zabytkowymi obiektami dziedzictwa kulturowego i dobrze rozwinięta oferta kulturalna). Duży potencjał występuje także w zakresie walorów **turystyki religijnej i pielgrzymkowej** (opolski kościół katedralny, kilka historycznych obiektów sakralnych, siedziba biskupstwa, dwa sanktuaria oraz kilka zabytkowych obiektów sakralnej architektury drewnianej), **turystyki historycznej i regionalnej, z elementami turystyki militarnej** (historyczna stolica Górnego Śląska, siedziba Piastów Śląskich oraz Centralne Muzeum Jeńców Wojennych). Z uwagi na bogatą historię przemysłu na terenie regionu, kilka obiektów przemysłowych i technicznych może być traktowane jako cele **turystyki industrialnej**. Istotną rolę może odegrać również **turystyka kulturowo-przyrodnicza (i geoturystyka)** – jej walorami będą: Ogród Zoologiczny, arboretum, stanowisko paleontologiczne, kilka zabytkowych wiejskich parków przypałacowych), a także **wiejska turystyka kulturowa** (miejscowości z architekturą regionalną, działalność lokalnych grup twórczych, dobrze rozwinięta oferta agroturystyczna) oraz **turystyka kulinarna** (kilka eventów kulinarnych o randze regionalnej, przynależność do Europejskiej Sieci Dziedzictwa Kulinarne, duży potencjał produktów regionalnych).

Turystyka miejska

Opole jest potencjalnie ciekawym celem turystyki miejskiej. Do ciekawych obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie miasta można zaliczyć wzniesiony w 1864 roku neorenesansowy Ratusz. Ważną atrakcją turystyczną miasta jest także Amfiteatr Opolski, gdzie odbywa się Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej. Obiekt został zbudowany na miejscu najstarszej osady słowiańskiej. Pierwotnie miało znajdować się tam muzeum archeologiczne, gdzie miano prezentować pozostałości po najstarszej zabudowie Opola. Amfiteatr został zaprojektowany przez Floriana Jesionowskiego, a jego widownia mieści ponad 3,5 tysiąca osób. Stanowi on jedną z głównym wizytówek miasta. Obecnie przy amfiteatrze działa Narodowe Centrum Piosenki Polskiej z ekspozycją przedstawiającą historię polskiej muzyki

rozrywkowej po II wojnie światowej. Zamkowego. Miłośnicy polskiej muzyki mogą także odbyć spacer Aleją Gwiazd Festiwalu Polskiej Piosenki, gdzie swoje „gwiazdy” mają Czesław Niemen, Krzysztof Krawczyk, Lady Pank, Dżem, Ewa Demarczyk i wielu innych (www.festiwalopole.com). Ważnym walorem turystycznym na terenie miasta jest także Młynówka - stare koryto Odry, zagospodarowane kładkami i mostkami dla pieszych. Jego wizytówką jest secesyjny Most Groszowy wybudowany w 1903 roku. W 2007 uruchomiona została iluminacja fragmentu Młynówki od Mostu Katedralnego do. Ciekawym obiektem sztuki sepulkralnej jest Cmentarz Żydowski w Opolu. Obiekt powstał w 1822 roku, a najstarszy zachowany nagrobek datowany jest na 1840 rok. Jego powierzchnia wynosi 0,3 hektara. Kolejnym śladem działalności Żydów na terenie miasta jest Stara Synagoga z 1842 roku. Wzniesiony na planie prostokąta orientowany budynek zbudowany jest w stylu neoklasycystycznym. Do dnia dzisiejszego zachowały się resztki witraży, znajdujące się w wysokich półokrągłych oknach od strony północno-zachodniej. Ciekawym zakątkiem miasta jest również Plac I. Daszyńskiego z fontanną na której postumencie góruje Ceres - mitologiczna bogini urodzaju. Obiekt powstał w 1907 roku. Miasto posiada dobre zaplecze kulturalne, pomocne przy zagospodarowaniu wolnego czasu turystów: funkcjonuje tutaj teatr, filharmonia oraz kilka kin. Bogata jest także oferta edukacyjna Opolu, które jest siedzibą uniwersytetu i politechniki, gdzie co roku naukę rozpoczyna lub kontynuuje kilkanaście tysięcy studentów (www.opole.pl).

Dodatkowym atutem w rozwoju tej formy turystyki, jest stosunkowo bliska odległość od Wrocławia (około 105 km z Opolu), gdzie znajduje się port lotniczy im. Mikołaja Kopernika. Lotnisko cieszy się bogatą ofertą połączeń lotniczych z największymi aglomeracjami europejskimi (np. Londyn, Paryż, Rzym, Barcelona, Frankfurt, Monachium, Dusseldorf, Dortmund). Niewiele dalsza odległość dzieli Opole od lotniska w Pyrzowicach (103 km), ale czas dojazdu jest dłuższy o prawie 30 minut i wynosi 2 godziny (1,5 h Opole-Wrocław). Kolejnym atutem obu portów lotniczych jest dość bogata oferta połączeń liniami typu *low cost*. Jednak stawia to Opole w drugorzędym położeniu komunikacyjnym względem Wrocławia i Katowic. Niestety, planowane przystosowanie do ruchu pasażerskiego miejscowego lotniska w Kamieniu Śląskim do tej pory nie powiodło się. Jednak lotnisko już teraz oferuje możliwość wynajmu lotu widokowego nad miastem.

Siłą rozwoju turystyki miejskiej konieczna wydaje się budowa kampanii reklamowej miasta oparta na jego atutach kulturalnych, bogatej ofercie eventowej (patrz poniżej) oraz dobrym stanie estetyki przestrzeni publicznej. Należy także pokazać, że miasto cechuje pozytywna energia tutejszych mieszkańców, w dużej części studentów zarówno z Polski jak i zza wschodniej granicy. Przedsięwzięcie należałoby skierować do dwóch grup docelowych - maturzystów i studentów w wieku od 18-25 lat mieszkających wsi i małych miast w południowo-wschodniej części województwa łódzkiego oraz województwie śląskim i dolnośląskim pokazać im, że to miasto o bogatych tradycjach akademickich, kuźnia rozrywki (dość rozbudowana oferta clubbingowa) oraz idealne miejsce do aktywnego wypoczynku (zróżnicowana oferta rekreacyjna w tym kryta pływalnia, basen letni, wakepark, kilka stadionów lekkoatletycznych, korty tenisowe, oferta jazdy konnej, zimą lodowisko). Drugą grupę stanowić powinni mieszkańcy powyższych regionów w wieku 35-60, aktywni zawodowo, dla których miasto będzie kojarzyło się przede wszystkim z bogatą ofertą kulturalną miasta. Głównym celem kampanii jest zainteresowanie adresatów Opolem jako destynacją weekendową. Elementem wspomagającym kampanię mogłaby być bogata oferta rabatowa (dostępna dzięki Opolskiej Karcie Turystycznej) ze zniżkami na bilety wstępu do placówek muzealnych, obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz innych instytucji kulturalnych na terenie miasta. Z uwagi na duży potencjał turystyczno-kulturowy o randze regionalnej, przy odpowiednim wspomaganii kampanią wizerunkową i promocyjną, miasto ma szansę stać się popularną destynacją turystyki weekendowej dla mieszkańców ościennych

województw. Stanowiłoby to kontrast do obecnych działań promocyjnych regionu, który stara się pokazać jako interesująca destynacja dla uprawiania turystyki wiejskiej.

Należałoby także podjąć działania na rzecz rozbudowy „realnej” infrastruktury miejskich tras turystycznych, mających obecnie status wirtualnych. Na początek sugeruje się wytyczenie jednej trasy łączącej najważniejsze walory kulturowe z instytucjami kulturalnymi miasta. Przy budowie odpowiedniego zaplecza i przemyślanym poprowadzeniu drogi turystycznej z uwzględnieniem zaplecza gastronomicznego, możliwości zrobienia krótkich zakupów oraz miejsc wypoczynku (np. kawiarnie i cukiernie), można by na niej oprzeć miejski produkt turystyczny, na który składałaby się oferta weekendowej, pakietowanej wycieczki po mieście i okolicy z przewodnikiem, regionalny obiad, udział w warsztatach tematycznych wybranej placówki muzealnej, a wieczorem udział w spektaklu teatralnym lub koncercie muzycznym, zakończony spacerem po „Opolskiej Wenecji”. Kolejny dzień mógłby zostać przeznaczony na zwiedzanie okolicznych wiejskich atrakcji o czym wspomnimy poniżej.

Turystyka eventowa kultury popularnej

Najważniejszą imprezą odbywającą się na terenie Opola jest Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej. Event organizowany jest corocznie na terenie Amfiteatru Opolskiego, a jego historia sięga roku 1963. Od tamtej pory impreza odbyła się 50 razy, a 2013 jest rokiem złotego jubileuszu festiwalu. Inicjatorem imprezy był ówczesny władca miasta - Karol Musioł. Głównym celem imprezy jest podsumowanie sezonu artystycznego (w myśl sloganu „od Opola do Opola”) polskiego środowiska twórców i wykonawców piosenek. W trakcie festiwalu na scenie amfiteatru występują największe gwiazdy polskiej sceny rozrywkowej jak również debiutanci, dla których występ tutaj jest bardzo często przepustką do wielkiej kariery muzycznej. Na deskach amfiteatru swoje kariery artystyczne zaczynały takie gwiazdy jak Ewa Demarczyk – „czarny anioł polskiej sceny muzycznej” czy Irena Santor, Danuta Rinn, Anna German (lata 60), Maryla Rodowicz i Anna Jantar (lata 70). W 1979 roku dzięki wygranej w opolskim festiwalu rozpoczęła się droga do kariery znanego polskiego zespołu pop rockowego Zespół Bajm. W latach 80 na festiwalu gościły takie zespoły jak Lombard i Kombi. Triumfy święciły tu Zdzisława Sośnicka oraz Izabela Trojanowska. Impreza przetrwała transformację ustrojową, a w latach 90 zapoczątkowała medialne kariery Kasi Kowalskiej i Edyty Bartosiewicz. Gościem festiwalu bywała także Edyta Górniak. Obecnie impreza dalej skupia najpopularniejszych polskich wykonawców, którzy biorą udział w kilku konkursach festiwalowych. Są to: konkurs SuperJedynek -nagroda przyznawana od 2000, w różnych kategoriach (m.in. najlepszy wokalista, wokalistka, zespół, piosenka, płyta pop, płyta rock, płyta hip-hop, płyta alternatywna, teledysk, wydarzenie muzyczne roku), Super Premiera – Nagroda im. Karola Musioła - za najlepszą premierową piosenkę, wybierana podczas głosowania widzów. Prestiżowa jest opolska Grand Prix - nagroda prezesa TVP dla zasłużonych wykonawców, autorów tekstu, kompozytorów, przyznawana za całokształt twórczości a także Nagroda im. Anny Jantar - za zajęcie pierwszego miejsca w konkursie Debiuty, zwana potocznie „Karolinką” od imienia głównej bohaterki popularnej śląskiej pieśni ludowej pt. „Poszła Karolinka do Gogolina”. Impreza odbywa się zwykle w formule dwu lub trzydniowej na przełomie maja i czerwca. Koncerty transmitowane są przez program 1 Telewizji Polskiej, która jest głównym organizatorem eventu. Festiwal jest głównym magnesem turystycznym przyciągającym do Opola rzesze fanów polskiej muzyki. Stanowi on też główny element rozpoznawalności miasta (www.festiwalopole.com).

Niestety silna marka eventu jest słabo wykorzystywana w promocji turystycznej mikroregionu. Istnieje konieczność działań mających na celu rozbudowę oferty fakultatywnej dla odwiedzających w postaci pakietów turystycznych, organizacji wycieczek krajoznawczych po okolicy, możliwości darmowego zwiedzania miasta z przewodnikiem

terenowym, a także opracowanie Miejskiej Karty Turystycznej, pozwalającej odwiedzać w korzystnych cenach obiekty kulturowe miasta i jego okolic.

W Opolu odbywa się jeszcze kilka innych eventów rangi krajowej i lokalnej. Przykładem jest Ogólnopolski Festiwal Teatrów Lalek - najstarsza i najważniejsza impreza prezentująca już od 1962 r. aktualny poziom artystyczny polskich scen lalkowych. Od tamtego czasu impreza odbyła się 26 razy, a jej organizatorem jest Opolski Teatr Lalki i Aktora. Festiwal ma charakter konkursu, a nagrody i wyróżnienia na nim przyznawane cieszą się dużym prestiżem i uznaniem w środowisku teatralnym. Przyznaje się je w poszczególnych dziedzinach sztuki teatralnej: reżyserii, scenografii, muzyki, sztuki aktorskiej. Prezentacje festiwalowe są przeglądem aktualnie występujących konwencji teatralnych i artystycznych, posiadają walory kulturotwórcze i poznawcze dla krytyki, współczesnej teatrolologii oraz publiczności. Do opolskich eventów kultury popularnej na skalę krajową krajowych zaliczyć należy Festiwal DrumFest- największą i najstarszą imprezę perkusyjną w Polsce przyciągającą rzesze fanów muzyki rockowej klasycznej, jazzowej, bluesowej jak i etnicznej. Ponadto festiwal promuje region opolski i szeroko rozumianą kulturę muzyczną. Koncerty festiwalowe odbywają się od września do listopada, m.in. w Filharmonii Opolskiej. Do innych ważnych eventów w Opolu należy Festiwal Filmowy „Opolskie Lamy”- impreza promująca kulturę kina, obejmująca projekcje filmów w cyklach tematycznych, takich jak kino światowe, kino polskie, także warsztaty filmowe oraz szereg spotkań filmowo-dyskusyjnych oraz pokazy plenerowe. Odbywa się ona co roku w październiku. Interesującym eventem kultury wysokiej jest także festiwal teatralny „OdRama”, którego celem jest popularyzacja osiągnięć literatury i teatru europejskiego oraz przybliżenie i konfrontowanie dokonań artystycznych na gruncie polskim, czeskim i niemieckim. Festiwal odbywa się co roku w Teatrze Dramatycznym. Miasto coraz mocniej stawia na wzbogacanie oferty kulturalnej organizując także inne eventy m.in. festiwal literacki „4 pory Roku” oraz Ogólnopolskie Forum Teatrów Dziecięcych „Miniatury”. W tym kontekście nie dziwi fakt, że Opole promuje się jako „Miasto Festiwali” (www.opole.pl).

Turystyka religijna (w tym pielgrzymkowa)

Opole jest siedzibą diecezji opolskiej, ustanowionej w 1972 roku bullą papieża Pawła VI. Najważniejszym obiektem sakralnym na terenie Opola jest **kościół katedralny** pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego. Obiekt powstał już w XI wieku, jednak od tamtego czasu był wielokrotnie przebudowywany. Kościół cechuje gotycki charakter, a jego wieże wybudowane są w architekturze neogotyckiej. Do najcenniejszych elementów wyposażenia zaliczają się trzy późnobarokowe ołtarze, z których największą wartość historyczną cechuje ołtarze Trójcy Świętej z 1652 roku, oraz ołtarz główny z 1773 roku. W świątyni charakterystyczne są także dwie ambony. Starsza z nich, wykonana w stylu renesansowym, znajduje się bliżej ołtarza - została ona sprowadzona z Głuchołaz. Drugą z nich, położoną bliżej centrum kościoła, wykonał w stylu klasycystycznym Jana Echter w 1805 r. Ważny element o wartości historycznej stanowią organy katedralne powstałe w 1898 roku oraz zbudowana na przełomie XV/ XVI wieku Kaplica Piastowska, o której szerzej w dalszej części raportu. W katedrze znajduje się również sanktuarium Matki Bożej Opolskiej z kultowym obrazem namalowanym na lipowej desce przez nieznanego artystę w latach 1480–1500. Obraz pochodzi z Piekar Śląskich. 21 czerwca 1983 r. na Górze Świętej Anny, kilkadziesiąt kilometrów na południowy wschód od Opola, papież Jan Paweł II ozdobił ten obraz srebrno-złotą koroną. Kult obrazu datowany jest na wiek XVII. Interesującym obiektem sakralnym w Opolu jest także utrzymany w stylu gotyckim franciszkański **Kościół św. Trójcy** z wieżami w stylu późnorenesansowym i z barokowym wnętrzem, które są świadectwem przebudowy obiektu w wieku XVIII. Pierwotna świątynia powstała w XIV wieku, a liczne przekształcenia spowodowane były zniszczeniami wojny 30-letniej, pożarami (1615, 1682, 1739), sekularyzacją klasztoru (1810) oraz bombardowaniami w czasie II wojny

świątowej. Do dnia dzisiejszego zachowała się również najstarsza opolska świątynia - kościół **Matki Boskiej i św. Wojciecha**. Powstanie tej świątyni datowane jest nawet na X wiek. Od XVI do XIX wieku kościół był własnością zakonu dominikanów. Ulegał także licznym przekształceniom, czego świadectwem jest barokowe wnętrze z 1739 roku. Podczas przebudowy nie naruszono gotyckiej nawy. W 1875 dobudowano wieżę kościelną, a także wymieniono dach. Fasada kościoła ma charakter neoromański. Ciekawymi elementami świątynnego wyposażenia są XVII wieczna barokowa kaplica zwana częstochowską z obrazem Królowej Polski, pochodzącym z Brodowa w diecezji lwowskiej, tryptyk z XIV wieku "Niepokalana Matka" w otoczeniu świętych męczennic: Agnieszki, Barbary, Cecylii, Katarzyny. obraz z XVII wieku przedstawiający Niepokalane Poczęcie NMP, przywieziony przez repatriantów z kolegiaty w Stanisławowie (obecnie Iwano-Frankowsk na Ukrainie), a także obraz z XVII wieku w ołtarzu głównym, przedstawiający legendarny pobyt św. Wojciecha w Opolu. Do ciekawych przykładów sakralnej sztuki barokowej w Opolu można zaliczyć **kościół św. Sebastiana** z 1696 roku, a także **kościół św. Aleksego** z 1421 roku, którego wnętrze pod koniec XVII wieku przekształcono i nadano mu barokowy charakter (Chrzanowski, Kornecki, 1974). Z uwagi na dużą koncentrację sakralnych obiektów barokowych Opole jest przewidziane do udziału w regionalnym szlaku tematycznym „Szlak Sztuki Barokowej Śląska”.

Obecnie obiekty te są elementami wirtualnego szlaku „Sztuka Baroku w Opolu”, który w celu uzyskania szerszej rozpoznawalności powinien ulec materializacji. Konieczna jest przede wszystkim rozbudowa infrastruktury turystycznej: postawienie tablic i drogowskazów turystycznych oraz wykorzystanie nowoczesnych technologii z instalacją punktów informacji elektronicznej z przewodnikiem elektronicznym zawierającym charakterystykę obiektów, mapę oraz szereg informacji praktycznych dotyczących bazy noclegowej, gastronomicznej oraz oferty kulturalno-rekreacyjnej miasta.

Także na terenie powiatu opolskiego znajduje się kilkanaście cennych obiektów sakralnych. Do najważniejszych zaliczyć należy **klasztór ponorbertański w Czarnowasach** z XIII wieku. Obiekt został gruntownie przebudowany w roku 1777. Z XVII i XVIII wieku pochodzą m.in. ławy zdobione płaskorzeźbami, marmurowa chrzcielnica, konfesjonał, rzeźby i obrazy świętych. Kolejną interesującą świątynią jest barokowy **kościół św. Jerzego w Prószkowie** z 1687 roku, gdzie z oryginalnego wyposażenia zachowały się stiukowe dekoracje, oraz XVII wieczne kartusze z herbami rodu Prószkowskich. Warto również odwiedzić XVIII wieczny kościół parafialny pod wezwaniem **św. Piotra i Pawła w Chrośnicy** z 1792 roku, gdzie zachowała się XV wieczna gotycka dzwonnica, a w wyposażeniu dwie barokowe rzeźby (św. Barbary i św. Jadwigi) oraz XVIII-wieczna chrzcielnica. W **Niemodlinie** znajduje się kościół p.w. **Wniebowstąpienia Najświętszej Marii Panny** z XVI-wiecznym prezbiterium, barokową amboną i renesansowym dzwonem z XVI wieku. W mikroregionie zlokalizowane jest także osiem wiejskich kościołów drewnianych znajdziemy je w **Bierdzanach** (1711 r.), **Czarnowasach** (1687 r.), **Dobrzniu Wielkim** (1658 rok), **Kolanowicach**, **Ochodzie** (1702 r.) (1678 r.), **Popielowicach** (1654 r.), **Radomierowicach** (1790 r.) oraz **Zakrzowie Turawskim** (1759 r.) (www.krainadinozaurow.pl) (Ramus i inni, 2004). Ich dostępność jest ograniczona, gdyż są one otwarte głównie na czas mszy świętej oraz nabożeństw. Jednak istnieje możliwość ich zwiedzania przy wcześniejszym zgłoszeniu (www.powiatopolski.pl).

Turystyka historyczna i turystyka regionalna - elementy turystyki militarnej.

Opole jest uznawane za jedną z najstarszych jednostek osadniczych w Polsce. Pierwsze wzmianki na temat grodu pojawiły się już w Geografie Bawarskim z 845 roku. W 1179 roku Śląsk zostaje podzielony na trzy dzielnice, z których zostaje wyodrębnione księstwo opolskie. W późnym Średniowieczu miasto znajduje się pod panowaniem Piastów Śląskich, czego świadectwem są zachowane do dziś nagrobki władców. W klasztorze franciszkanów znajduje

się wspólny nagrobek Bolesława I Opolskiego (którego śmierć datowana jest na rok 1313) oraz jego syna Bolka II Opolskiego (zmarłego w roku 1356). Na płycie nagrobnej znajdują się rzeźby przedstawiające obie postacie. W klasztorze znajduje się także nagrobek Bolesława III Strzeleckiego (zm. w 1382 r.) i jego żony Anny (zm. w 1378 roku). W kaplicy Piastowskiej w kościele katedralnym św. Krzyża znajduje się także grób Jana II Dobrego (zm. 1532 r.) - ostatniego przedstawiciela opolsko-raciborskiej linii Piastów Śląskich (www.katedra.opole.pl). Miasto uznawane jest także za historyczną stolicę Górnego Śląska, dzięki czemu powinno stać się silną destynacją turystyki regionalnej. Materialnym śladem dziejów miasta jest Wieża Piastowska-pozostałość po zamku piastowskim, rozebranym w latach 30 XX wieku. Została zbudowana około 1300 roku i jest najstarszym, oryginalnie zachowanym zabytkiem miasta. Ważnym świadectwem regionalnej historii stanowią zamek w Niemodlinie. Budowla z okresu piastowskiego powstała w 1313 roku. Konstrukcja zamku jest czteroskrzydłowa z otwartymi krużgankami rozmieszczonymi wokół dziedzińca. Przed przejściem Śląska przez Prusy obiekt został przebudowany w stylu barokowym. Obecnie obiekt znajduje się w rękach prywatnych. W Karłowicach znajduje się XIV wieczny gotycki zamek z barokową kaplicą. Obiekt otoczony jest fosą i parkiem i także stanowi własność prywatną. Z XVI wieku pochodzi renesansowy zamek w Prószkowie z interesującą architekturą łączącą cechy reprezentacyjne z elementami obronnej warowni. Na terenie powiatu opolskiego znajduje się kilka założeń pałacowych (www.zamki.net.pl). Najstarszym z nich jest wybudowany w latach 1728-1730 barokowy pałac w Turawie. W Dąbrowie zlokalizowany jest neorenesansowy pałac, którego architektura datowana jest na koniec XIX wieku. Pierwotne założenie powstało w początkach XVII wieku i miało charakter późnorenesansowy (www.pałacslaska.pl).

Turystów regionalnych z pewnością zainteresują ekspozycje Muzeum Śląska Opolskiego, na czele z jego stałą wystawą „Pradzieje i wczesne Średniowiecze”, gdzie można zobaczyć rekonstrukcję narzędzi, broni, ozdób i wybranych naczyń, które umożliwią poznanie sposobu oprawy czy funkcji zachowanych fragmentarycznie przedmiotów z różnych okresów chronologicznych. Wystawę wzbogacają również repliki trzech unikatowych zespołów zabytków, które zostały odkryte na terenie Opolszczyzny i znajdują się w zbiorach wrocławskiego Muzeum Archeologicznego, tj. tzw. skarbu z Pilszcza, skarbu brązowych wyrobów importowanych z Woskowic Małych oraz wyposażenia tzw. grobu książęcego z Opola – Gosławic. Zwiedzających zainteresuje z pewnością makieta prezentująca Opole w XVIII wieku oraz wystawa historyczna „Opole. Gród-miasto-stolica regionu” z zabytkami odkrytymi w trakcie wieloletnich badań archeologicznych przeprowadzonych w grodzie na Ostrówku w Opolu, kolekcją militariów pruskich z XIX wieku oraz ekspozycją rękodzieła rzemieślników polskich z przełomu XVIII i XIX wieku (www.muzeum.opole.pl).

Obiektem przeznaczonym dla zainteresowanych tematyką militarną, w tym martyrologiczną jest Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Opolu-Łambinowicach. Placówka została założona w 1964 roku, a jej celem jest zbieranie dokumentacji oraz prowadzenie badań naukowych na temat losów jeńców wojennych w czasie II wojny światowej i ich upamiętnienie. Muzeum zajmuje się również zabezpieczaniem pozostałości po obozach jenieckich, które funkcjonowały w Lammsdorf (Łambinowice) w czasie wojny francusko-pruskiej, która trwała od 1870 do 1871 roku. Ekspozycja stała placówki składa się z czterech wystaw tematycznych poświęconym jeńcom polskim na terenie Związku Radzieckiego, okresowi niewoli niemieckiej, a także zawiera pamiątki po obozach w Łambinowicach, które istniały tu w latach 1870-1945. Ekspozycje Łambinowickiego Miejsca Pamięci są urządzone w przystępny i interesujący sposób z wykorzystaniem nowoczesnych środków komunikacji w postaci prezentacji multimedialnej zbudowanej z archiwalnych filmów, fotografii oraz dokumentów i eksponatów. W Opolu znajduje się także niedostępny do zwiedzania cmentarz choleryczny założony z powodu epidemii cholery

w 1831 roku. Obecnie teren jest porośnięty dzikimi roślinami, a żaden nagrobek nie zachował swojej oryginalnej lokalizacji (www.cmjw.pl).

Wiejska turystyka kulturowa

Głównym magnesem turystycznym dla turystów kulturowych preferujących obiekty wiejskiego dziedzictwa kulturowego jest Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu-Bierkowicach. Skansen został utworzony w 1961 roku. W skład jego ekspozycji wchodzi prawie 50 wiejskich zabytkowych budowli drewnianych, które są wyposażone i urządzone wewnątrz w oryginalne sprzęty, narzędzia i meble. Jest to jedyna placówka muzealna na wolnym powietrzu w województwie opolskim. Muzeum posiada w swojej ofercie możliwość wzięcia udziału w warsztatach muzealnych dotyczących zwyczajów wielkanocnych połączonych z nauką kroszonkarstwa, warsztatów malowania na szkło, wykonywania kwiatów z bibuły oraz możliwością wzięcia udziału w lekcji sprzed 100 lat z wykorzystaniem dawnych przyborów szkolnych. Muzeum jest także organizatorem „wiejskich” imprez, m.in. w tym roku zostało zorganizowane na jego terenie Święto Plonów połączone z targami wyrobów pszczelarskich (www.muzeumwsiopolskiej.pl).

Lokalna Grupa Działania „Kraina Dinozaurów” zidentyfikowała na terenie powiatu opolskiego kilkunastu lokalnych twórców zajmujących ludową działalnością artystyczną. Swoim działaniem starają się odtwarzać dawne tradycje i obyczaje regionu opolskiego. Część z nich reprezentuje także ginące zawody. W Chrzastowicach działa Andrzej Olczyk - malarz, który zajmuje się rzadko stosowaną techniką linorytu. Z kolei właściciel zakładu specjalizującego się w wyrobie resorów samochodowych - Manfred Rogosz. prezentuje tradycyjne techniki metody pracy kowala, a Józef Baron z Ozimka zajmuje się tradycyjnym szewstwem.

W gronie lokalnych twórców znajduje się także duża grupa artystów ludowych. Mikroregion opolski można uznać za prawdziwe zagłębie **kroszonkarek** - artystek ludowych zajmujących się ozdabianiem wielkanocnych pisanek z wykorzystaniem techniki „skrobania” na pomalowanych jajkach przeróżnych wzorów za pomocą ostrego dłutka. Pokazy kroszonkarek można zobaczyć w Chrzastowicach, Ozimku oraz Turawie, gdzie działa ich aż kilkanaście. Powiat Opolski to także skupisko artystów rzeźbiarzy oraz mistrzyń szydełkowania, czego przykładem jest działalność Rity Gryc z Ozimka.

LGD oferuje pakiet turystyczny dla młodzieży szkolnej z warsztatami ginących zawodów, gdzie dzieci i młodzież mają okazję wziąć udział w lekcjach bibułkarstwa i wycinankarstwa. Uprawianiu tego typu turystyki na ziemi opolskiej sprzyja również bogata oferta agroturystyczna (www.krainadinozaurow.pl).

Oferta wiejskich atrakcji kulturowych powiatu opolskiego mogłaby stanowić kolejny element dwudniowej, pakietowanej wycieczki po Opolu i okolicach. Taki produkt mógłby zostać skonstruowany przy współpracy miejscowych biur podróży, a także Opolskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.

Turystyka kulinarna

Mikroregion opolski - z uwagi na duży potencjał - może stanowić obszar dynamicznego rozwoju turystyki kulinarnej. Od 2009 Opolszczyzna należy do Europejskiej Sieci Dziedzictwa Kulinarnej, której celem jest promocja regionalnej żywności w Unii Europejskiej. Na liście produktów tradycyjnych Opolskie ma wpisane 54 produkty. Markowym produktem regionu jest **kołocz śląski**- drożdżowy placek z nadzieniem makowym, serowym lub jabłkami. Jest to tradycyjne ciasto wypiekane z okazji rozmaitych przyjęć. Dawniej stanowił on główny punkt programu wśród deserów podawanych w trakcie uroczystości weselnych. Historia wypieku tego typu kołacza na terenie Śląska zaczyna się co najmniej na początku XVIII wieku, zaś pierwsze legendy na temat kołacza znajdują się w materiałach drukowanych z lat 30-tych XX wieku. Ciasto zostało wpisane w 2011 roku

jako regionalny produkt Unii Europejskiej z chronionym oznaczeniem geograficznym. W 2007 roku opolscy cukiernicy zawiązali Konsorcjum Kołocza Śląskiego. w ramach którego działa 14 zakładów piekarniczo-cukierniczych. Na terenie Opola kołocz można spróbować w Cukierni Europa, której właścicielem jest Krystyna Długosz. W Opolu od 5 lat odbywa się także coraz bardziej popularny event kulinarny - **Opolski Festiwal Smaków**, gdzie odwiedzający mogą wziąć udział w warsztatach kulinarnych oraz w degustacji regionalnych potraw Opolszczyzny. W ramach imprezy odbywa się także konkurs kulinarny w którym udział biorą lokalni restauratorzy. Jednym ze zwycięzców jest opolska restauracja 4Bas, która oferuje sandacza po polsku z łowisk Jeziora Turawskiego. Tradycyjny górnośląski obiad można skosztować m.in. w restauracji „Starka” w Opolu. Świeże produkty regionalne są także składnikiem jadłospisu wybranych gospodarstw agroturystycznych powiatu opolskiego. Do innych atrakcji kulinarnych mikroregionu można zaliczyć również warsztaty kuchni śląskiej i wypieku chleba organizowane przez Muzeum Wsi Opolskiej.

Region opolski coraz silnie stawia na promocję regionalnych produktów kulinarnych. We wrześniu 2013 pod hasłem „Opolskie - Kwitnące Kulinarnie”. Przedsięwzięcie o charakterze 30-sekundowego, telewizyjnego spotu, wyświetlanego na 7 kanałach stacji telewizyjnej TVN zostało sfinansowane z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Głównym motywem przewodnim był kołocz śląski. Jednak - jak wskazują specjaliści - jest to tylko krótka inicjatywa marketingowa, która bez długofalowej strategii ma niewielkie szanse na przyniesienie oczekiwanych korzyści (www.nton.pl).

Turystyka kulturowo-przyrodnicza

W Opolu działa Ogród Zoologiczny, którego początki sięgają 1930 roku. Opolski ogród zoologiczny obecnie zajmuje powierzchnię 20 ha. Znajduje się w nim około 950 zwierząt reprezentujących prawie 230 gatunków, w tym jedyne w Polsce goryle oraz uchatki kalifornijskie. Ogród odniósł wiele sukcesów hodowlanych, m.in. rozmnożenie oryksów szablrogich, hipopotamów karłowatych, kapibar, serwali, kangurów, poturu, betongów, lemurów wari rude, lemurów katta, siamangów, sajmiri i uistiti. Zoo prowadzi także działalność edukacyjną, organizując spotkania z najmłodszymi mającej na celu nabranie kontaktu i oswojenie się z inwentarzem (www.zoo.opole.pl).

W Lipnie znajduje się zespół przyrodniczo-krajobrazowy, który ma charakter parku dendrologicznego. Arboretum zajmuje 4,18 ha powierzchni. Początki jego działalności związane są z osobą Jana Karola Praschmy, pod koniec drugiej połowy XVIII wieku właściciela dóbr niemodlińsko-tułowickich. Na terenie parku znajduje się wiele okazów drzew egzotycznych. Wiele tutejszych okazów zakwalifikowano do najstarszych w Polsce, wśród z nich tulipanowca amerykańskiego (prawie 200 – letni okaz mierzy w obwodzie 418 cm i ma 30 m wysokości). Do obiektów kulturowych pozostałych z tamtych czasów na terenie parku należy zbudowana z czerwonej cegły w stylu neogotyckim Brama Niemodlińska zwana też Bramą Czarną, którą otwierano w sezonie letnim dla odwiedzających. Na terenie arboretum można zobaczyć także kapliczkę piaskowcową z figurką Madonny z Dzieciątkiem oraz drewnianą kapliczkę-pustelnię, według legendy zbudowaną przez francuskich emigrantów, którzy w okresie rewolucji francuskiej 1789 roku znaleźli schronienie w dobrach Praschmy. W okresie wiosenno-letnim można wziąć udział w nabożeństwach, które odbywają się na jej terenie. Z dawnych zabudowań parkowych ocalała dawna letnia gospoda z ogrodem oraz leśniczówka: obydwie budynki charakteryzuje konstrukcja szachulcowa (tzw. „mur pruski”). Całość uzupełniają stawy „Zofia” i „Hubertus” – elementy niegdysiejszego systemu nawadniającego, dzięki któremu wytworzył się mikroklimat pozwalający na rozwój licznych gatunków roślin oraz rzadko spotykanych gatunków zwierząt, m.in. orla bielika i bociana szarego (www.powiatopolski.pl).

Turystyka obiektów przemysłowych i technicznych.

W mikroregionie opolskim znaleźć można także kilka ciekawych obiektów dziedzictwa przemysłowego. Najważniejszym z nich jest bez wątpienia **żelazny most wiszący nad Małą Panwią w Ozimku**. Jest to najstarszy tego typu obiekt w Europie, powstały w 1827 roku. Było to na owe czasy dzieło pionierskie. Jego projektantem i wykonawcą był Karl Schottelius - królewski pruski mistrz hutniczy. Most stanowił główną przeprawę na szlaku Dobrodzień-Opole. Obecnie konstrukcja jest wizytówką miasta, a jej wizerunek znajduje się w jego herbie. Po generalnym remoncie, który miał miejsce w 2009 roku, most ma nośność 22 ton i jest iluminowany nocą. Od 1969 roku obiekt wpisany jest do rejestru zabytków techniki. W Ozimku znajduje się także funkcjonująca do dziś huta Mała Panew. Zakład wybudowany został w 1754 roku na polecenie króla Prus Fryderyka II. Wówczas zainstalowano tu dwa piece hutnicze do wytopu żelaza. W 1790 roku do wytopu zaczęto używać koks, dzięki czemu miejscowy zakład stał się przodującym w tej dziedzinie na skalę europejską. W okresie PRL zakład zatrudniał ponad 7 tysięcy pracowników. Obecnie dalej korzysta się tu z ponad 250-letnich tradycji odlewniczych. Zakład jest jednym z największych w Polsce producentów odlewów stalowych oraz walców hutniczych (**www.malapanew.com.pl**). Obiekt nie jest udostępniony dla ruchu turystycznego, a odbycie wycieczki po jego terenie jest możliwe tylko dzięki uprzejmości zarządu, po wcześniejszym uzgodnieniu terminu. W Ozimku funkcjonuje stowarzyszenie Dolina Małej Panwi, które stało się inicjatorem budowy Muzeum Hutnictwa. Obiekt powstał pod koniec 2012 roku. Ekspozycja muzealna gromadzi eksponaty dotyczące dziejów hutnictwa na tym terenie od czasów Średniowiecza do czasów nowożytnych. Niestety, dostępność obiektu jest ograniczona, gdyż jego zwiedzanie może odbywać się tylko w czasie weekendu (**www.sdmp.pl**).

Z kolei na terenie Opola znajduje się eklektyczna wieża ciśnień z końca XIX wieku. Obiekt wyłączono z eksploatacji w 2009 roku, następnie został odrestaurowany i uhonorowany nagrodą „Zabytek Zadbane”. Zarówno Huta Mała Panew, Muzeum Hutnictwa jak i żelazny most wiszący zasługują na to, by stać się elementem tematycznego, międzyregionalnego „Szlaku Zabytków Dziedzictwa Przemysłowego Śląska”, łączącego tego rodzaju obiekty w trzech śląskich województwach.

Turystyka oparta na parkach tematycznych, geoturystyka, turystyka edukacyjna

Odwiedzanie obiektów przypisanych (ad hoc) do tej formy turystyki niekoniecznie wiąże się bezpośrednio z przyjazdami o motywacjach kulturowych, lecz bardziej edukacyjnych oraz rozrywkowych. Opisujący produkt oparty jest na fakcie odkrycia śląskiego dinozaura, przez co bardzo silnym motywem przyjazdu do atrakcji jest edukacja, w szczególności najmłodszego pokolenia. Jednak zarówno sposób interpretacji, jak i kreacja wizerunku tego produktu skłania do wpisania go raczej do kategorii parków tematycznych - miejsc rozrywki, których teoretycznym celem funkcjonowania jest niesienie głębszego przekazu i wiedzy, jednak ze względu na sposób tworzenia i promocji produktu pobyt w nich sprawia, że po wizycie turyści mają odczucie przyjemnie spędzonego czasu, jednak bez głębszej refleksji (Kruczek, 2012). Jura Park w Krasiejowie czy też oficjalnie **Park Dinozaurów Krasiejów** jest przykładem parku tematycznego, którego rdzeń produktu stanowią bogate walory środowiska abiotycznego (dokonane odkrycia paleontologiczne skamieniałości triasowych o międzynarodowej randze, w tym szczątki pradinozaura *Silesarius Opolensis*, gatunku stwierdzonego dotychczas tylko w tej okolicy). Sposób zagospodarowania turystycznego i scenariusz zwiedzania przestrzeni Jura Parku, skłania ku wnioskowi, że jest to miejsce mające na celu przede wszystkim zabawić odwiedzającego. Zwiedzanie parków tematycznych jest światowym trendem, również Krasiejów odniósł sukces na skalę przynajmniej regionu: od czasu otwarcia odwiedziło go ponad 500 tys. turystów. Cieszy się on powodzeniem przede wszystkim wśród wycieczek szkolnych oraz

rodzin z dziećmi w wieku najmłodszym oraz wczesnoszkolnym. Nie dziwi to, gdyż reklamowany jest on jako wielofunkcyjny produkt edukacyjny. Do elementów edukacyjnych można zaliczyć tutejszy Tunel Czasu z filmem na temat historii kształtowania się i życia na Ziemi, ścieżkę dydaktyczną przez teren wyrobiska z modelami mezozoicznych gadów i płazów oraz pawilon paleontologiczny z eksponatami skamieniałości triasowych gadów i płazów, odkrytych na terenie krasiejowskiego wyrobiska. Park jest także atrakcją geoturystyczną (Migoń, 2012). Z kolei zaplanowany element rozrywki czynnego w sezonie wiosenno-letnim, do którego atrakcji należą *plac zabaw pełny automatów do gier, symulatorów, dmuchanych zjeżdżalni, kolejki szynowej, basenu z kulkami oraz wielu karuzel, a także byk rodeo i „małpi gaju”* (www.juraparkkrasiejow.pl), pozwala przypuszczać, że większy udział w programie zwiedzania mają elementy zabawy i rozrywki, skierowanej do grona najmłodszych. Tworzy to wrażenie miejsca wykreowanego na potrzeby zysku, a nie cennej destynacji dla turystyki naukowej, edukacyjnej, czy geoturystyki, mogącej tu zaledwie „przy okazji” zainteresować specjalistów z dziedziny geologii, pasjonatów tej dziedziny oraz jej studentów. Jednak, jak wskazują specjaliści, obecnie tego typu obiekty, są „generatorami” dużych dochodów. Stanowi to szansę dla rozwoju regionu, w którym obiekt się znajduje. Dane z września 2012 ukazują, że park rozrywki zatrudnia na stałe 35 osób, a w sezonie 90 osób, obsługujących park i turystów. Na terenie Krasiejowa dynamicznie zwiększa się oferta agroturystyczna, z której korzystają turyści odwiedzający park oraz zwiedzający region turyści z Niemiec. W pobliskim Ozimku rozwija się gastronomia, a w sąsiednim Grodźcu powstał hotel z karczmą. Stowarzyszenie Delta - inicjator budowy parku - stara się podejmować działania mające na celu promować także jego bliższe okolice. Wnioskując na podstawie doświadczeń z JuraParkiem w Bałtowie, zarząd organizacji prognozuje, że po etapie ruchu turystycznego opartego na jednodniowych wycieczkach, rozpocznie się okres przyjazdów weekendowych, a nawet dłuższych kilkudniowych pobytów turystycznych. W sezonie 2011 obiekt odwiedziło 278 tysięcy turystów, co stanowi duży wzrost w stosunku do roku 2010, kiedy to pojawiło się ich o 100 tysięcy mniej. Jeśli Stowarzyszenie Delta dotrzyma słowa i zorganizuje szerszą kampanie marketingową tego miejsca, to Krasiejów i okolice mają szansę stać się ważną destynacją turystyczną, nawet w skali międzynarodowej.

W analizie potencjału i przygotowywaniu raportu, obok wyników badań, wykorzystano poniższe źródła:

Literatura

- Chrzanowski T., Kornecki M., (1974). *Sztuka Śląska Opolskiego, od średniowiecza do końca w. XIX.*, Wydawnictwo Literackie.
- Dzik J., Sulej T. (2004). *Pierwszy polski dinozaur - Krasiejów: Silesaurus opolensis*. Adan.
- Dzik J., Sulej T., (2007). *Przegląd Późnotriasowej Fauny i Flory Z Krasiejowa Na Śląsku Opolskim*. Chicago: Państwowe Wydawnictwo.
- Graczykowska B. (2010). *Perelki Śląska Opolskiego widziane okiem studentów: produkt turystyczny*. Opole: Oficyna Wydawnicza Politechniki Opolskiej.
- Kruczek Z. (2012). *Parki tematyczne jako flagowe atrakcje turystyczne. Rozwój i globalizacja*. Turystyka Kulturowa , 29-40.
- Madeja J. (1969). *Powiat opolski: szkice monograficzne*. Opole: Instytut Śląski.
- Migoń, P. (2012). *Geoturystyka*. Warszawa: PWN.
- Mikos von Rohrscheidt A., (2010), *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy (Wyd.2)* Wyd. KulTour.pl, Poznań.
- Ramus I. i inni, (2004). *Drewniane budownictwo sakralne województwa opolskiego*. Opole: PTTK Oddział Opole, Regionalna Pracownia Krajoznawcza, Opolski Klub Krajoznawców.

Źródła internetowe

- www.sdmp.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.juraparkkrasiejow.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.zoo.opole.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.opole.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.powiatopolski.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.malapanew.com.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.nid.pl/pl/Regiony/Opolskie/Instytucje_ochrony_dziedzictwa/charakterystyka-dziedzictwa-kulturowego (data dostępu: 21.01.2013)
www.katedra.opole.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.festiwalopole.com (data dostępu: 21.01.2013)
www.zamki.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.zamki.net.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.palaceslaska.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.muzeumwsiopolskiej.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.muzeum.opole.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.cmjw.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.muzeumpiosenki.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.facebook.com/StowarzyszenieDolinaMalejPanwi?ref=stream
(data dostępu: 21.01.2013)
www.nid.pl/pl/Regiony/Opolskie/Instytucje_ochrony_dziedzictwa/charakterystyka-dziedzictwa-kulturowego (data dostępu: 21.01.2013)
www.opole.gazeta.pl/opole/1,35114,13526833,Gora_sw__Anny_i_JuraPark_najpopularniejsze_wsrod_turystow.html (data dostępu: 21.01.2013)
www.orot.pl/cms/php/strona.php3?cms=cms_oroto (data dostępu: 21.01.2013)
www.katedra.opole.pl (data dostępu: 21.01.2013)
www.festiwalopole.com (data dostępu: 21.01.2013)
http://www.pi.gov.pl/PARPFfiles/file/Katalog_Opolskie_PI.pdf (data dostępu: 21.01.2013)
www.strefabiznesu.nton.pl/artykul/jurapark-ma-przyciagac-turystow-do-regionu
(data dostępu: 21.01.2013)
www.klacr.cz/UserFiles/files/broszuraPL (data dostępu: 21.01.2013)
<http://www.nton.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20130911/REGION/130919928>
(data dostępu: 21.01.2013)
www.visitopolskie.pl (data dostępu: 21.01.2013)